

JURIS URTĀNS

LATGALEI ZUDUŠIE PILSKALNI

Pilskalni ir viens no vizuālākajiem senvēstures pieminekļiem, un pilskalnu izpētei Latvijā un Latgalē vienmēr ir veltīta liela vērība. Latgales pilskalnu pētniecība sākās vēlāk nekā Vidzemes vai Kurzemes pilskalnu pētniecība. Latgales pilskalnu pieminējumi literatūrā parādījās 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā,¹ tomēr plašāks apkopojums par Latgales pilskalniem tajā laikā netika veikts. Vairāk pazīstams bija vienīgi Jersikas pilskalns, kam tika veltīta virkne publikāciju.² 1882. gadā braucienā pa Rēzeknes un Ludzas apriņķiem vairākus pilskalnus uzskaitīja pazīstamais Baltijas senvēsturnieks un pilskalnu pētnieks A. Bilenšteins.³

Nākamās paaudzes baltvācu pētniekam K. Levisam of Menaram 1896. gadā Latgalē bija zināmi 12 pilskalni⁴, bet viņa 1922. gadā iznākušajā grāmatā minēts 21 Latgales pilskalns⁵ (vēlāk gan izrādījās, ka septiņās norādītajās vietās nekādu pilskalnu nav)⁶.

Latgales pilskalni pieminēti arī P. Sementovska 1890. gadā izdotajā grāmatā, kas veltīta Baltkrievijas senatnes pieminekļiem,⁷ bet Vitebskas guberņa tolaik ietvēra arī Latgales apriņķus.

---

¹ Döring, J. Der Pilskalns in Schlossberg in Polnisch – Livland, muthmasslich das alte Cercike. Grām.: *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus den Jahre 1878*. Mitau, 1878, S. 56–66; Описание некоторых древностей найденных в Витебской губернии. Grām.: *Древности Северо-Западного края*. С.-Петербург, 1890. Т. 1, вып.1, с. 58; Сведения 1873 года о городищах и курганах Витебская губерния. Grām.: *Известия Императорской археологической комиссии*. С.-Петербург 1903. Вып. 5, с. 12. ² Bibliogrāfijas norādes sk.: Lövis of Menar, K.v. *Burgenlexicon für Alt-Livland*. Riga: Walter & Rapa, 1922, S. 27.

³ Bielenstein, A. Reisseskizen aus dem Oberlande. *Baltische Monatsschrift*. 1882, 29: 729, 731–732.

⁴ Пёс: Brastiņš, E. *Latvijas pilskalni. Latgale*. Rīga: Pieminekļu valde, 1928, 10. lpp.

⁵ Lövis of Menar, K. v., S. 26–28.

⁶ Brastiņš, E. *Latvijas pilskalni. Latgale*, 10. lpp.

⁷ Семеновский А.М. Белорусские древности. С.-Петербург, 1890. с. 30, 36, 37.

Latgales pilskalnu uzskaite tika turpināta arī 20. gs. sākumā. P. Rikovs 1917. gadā izdotajā grāmatā plašāk aprakstījis piecus pilskalnus Rēzeknes un Ludzas apriņķī un norādījis, ka Latgalē vispār ir daudz pilskalnu.⁸

J. Soikāns savā 1924. gadā izdotajā grāmatā Latgalē uzskaitījis jau 45 pilskalnus,⁹ no kuriem vairāki pēc mūsdienu uzskatiem gan nav atzīstami par neapšaubāmiem pilskalniem. Latgales pilskalnus 1925. gada vasarā apsekoja F. Balodis vadītā ekspedīcija un veica kultūrslāņa fiksāciju un uzmērījumus. Kopumā tika apmeklēti 25 pilskalni.¹⁰

Daži no apsekotajiem pilskalniem vēlāk par neapšaubāmiem pilskalniem netika atzīti, piemēram, Līdumnieku Peiteļu pilskalns. Dažiem citiem pilskalniem mūsdienās tiek lietoti citi nosaukumi, piemēram, Pasienas Kausas pilskalnu F. Balodis nosaucis par Pakruļu pilskalnu. Nezinot, ka Kausas pilskalna tuvumā kādreiz atradusies nelielā Pakruļu sādža, šādi nosaukta pilskalna identificēšana mūsdienās var radīt grūtības.

Visbūtiskāko ieguldījumu Latgales pilskalnu atklāšanā un aprakstīšanā 20. gadsimta divdesmitajos gados deva Ernests Brastiņš. 1928. gadā Pieminekļu valdes publicētajā E. Brastiņa grāmatā "Latvijas pilskalni. Latgale" apkopoti 76 pilskalnu apraksti, uzmērījumi, fotoattēli un novietnes situācijas.¹¹ Laika gaitā pēc E. Brastiņa ekspedīcijām tika atklāti vēl jauni pilskalni; jaunatklāto pilskalnu apkopojums sniegts 1995. gadā izdotajā grāmatā "Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni", kur, līdzīgi kā E. Brastiņa grāmatā, doti vēl 33 Latgales pilskalnu apraksti un uzmērījumi.¹² Veicot vienkāršu aritmētisku darbību (76 + 33 = 109), it kā varētu viegli secināt, ka Latgalē ir 109 pilskalni. Diemžēl šis skaitlis nav precīzs. Tā E. Brastiņš pie Latgales pilskalniem pieskaitīja Ābeļu salas pilskalnu, kas atradās uz Daugavas salas, bet šī sala vienmēr administratīvi ir bijusi piederīga piederīga Augšzemes pusē esošajam Ābeļu pagastam, tātad Ābeļu salas pilskalns nebūtu pieskaitāms Latgalei. E. Brastiņa grāmatā aprakstītais un uzmērītais Kacēnu Bielužu kalns pie Gorodišes atrodas teritorijā, kas pēc Otrā

⁸ Рыков П. Древности Латгалии. Режица, 1917, с. 16–20.

⁹ Soikāns, J. *Senejō Latgola*. Ludza: Ludzas Latgališu Kultūras veicināšanas biedrība, 1924, 13.–14. lpp.

¹⁰ Balodis, F. *Latviešu kultūras ziedu laiki Latgalē*. Latvijas Saule. 1925, 34: 355–357.

¹¹ Brastiņš, E. *Latvijas pilskalni. Latgale*.

¹² Urtāns, J. *Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni*. Rīga: Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas izdevums. 1995,

pasaules kara tika inkorporēta Krievijas PFSR. Savukārt arheoloģiskajos izrakumos tika noskaidrots, ka Indricas pilskalns nav vis pilskalns, bet gan nocietināta viduslaiku pils vieta.¹³

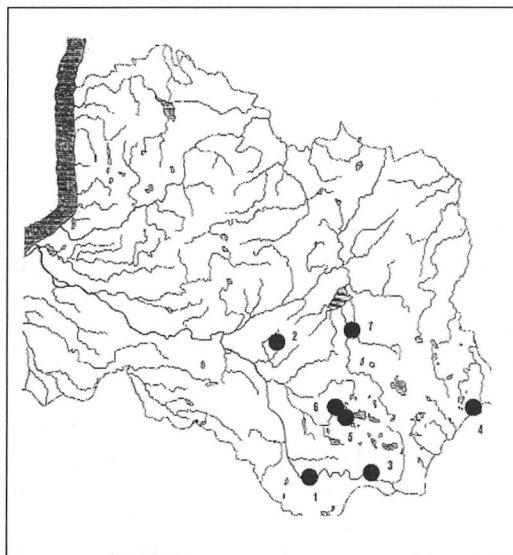
Līdztekus šādam objektīvam Latgales pilskalnu skaita samazinājumam ir noticis arī daudz sāpīgākais pilskalnu iznīcināšanas un bojā ejas process.

Skatoties tālākā vēsturiskā perspektīvā, Latgales pilskalnu iznīcināšana ir sākusies jau ilgi pirms tam, kad pilskalniem sāka pievērsties pētnieki un interese. Tas saistīts ar aramzemes trūkumu Latgalē un vēlmi lauksaimnieciski izmantot pēc iespējas lielākas platības. Tāpēc Latgales zemnieks ar savu zirgu devās apart arī stāvās kalnu nogāzes, to skaitā arī pilskalnu nogāzes un, ja vien tas bija iespējams, daudzu pilskalnu plakumos un mazāk stāvajās nogāzēs izveidoja druvas. Tieksmi pilskalnus ierīkot druvas varēja pastiprināt arī tas, ka šajās vietās parasti bija auglīgāka melnzeme jeb kultūrslānis. Arot zemi ilgākā laika posmā, tika aizarti pilskalnu mākslīgi veidotie grāvji, izlīdzināti vaļņi un terases. Daudzos gadījumos var nojaust, ka no kādreiz ar mākslīgiem zemes nocietinājumiem nodrošinātā pilskalna mūsdienās ir palicis tikai kukuļveidīgs kalns ar lēzenām nogāzēm. Par šī kalna kā pilskalna nozīmi liecina vien raksturīgais nosaukums, kāda saglabāta teiku drumska, dažkārt kalna pakājē noartais kultūrslānis. Tādi jau agrākos laikos iznīcināti pilskalni ir, piemēram, Gorodiščes pilskalns Indras Gorodiščes sādžā, Kurtoša pilskalns Rušonā, Piļsņīku kalns Lazdukalna Piļsņīkos u.c.

Daudz sāpīgāka ir nesenā pagātnē, proti, 20. gadsimtā, notikusī pilskalnu iznīcināšana, kad pilskalnu kā ievērojamu senvēstures pieminekļu nozīme vairs nebija jāpierāda un to iznīcināšana būtu varējusi arī nenotikt. No 106 Latgalē uzskaitītajiem un aprakstītajiem pilskalniem 20. gs. otrajā pusē ir zaudēti, respektīvi, iznīcināti, septiņi (1. att.): Jēkabpils rajona Atašienes Piļigora, Preiļu rajona Rušonas Kropovas Šancu kalns, Daugavpils rajona Daugavpils Volkovščiznas pilskalns, Krāslavas rajona Krāslavas pilskalns, Rēzeknes rajona Viļānu Piziču Kaupra kalna pilskalns un Ludzas rajona Pasiēnes Kausas pilskalns. Viļānu Piziču Kaupra kalna un Pasiēnes Kausas pilskalnu paliekās vēl paspēja veikt arheoloģiskos pārbaudes izrakumus, tomēr šo izrakumu apjoms salīdzinājumā ar visa iznīcinātā pilskalna lielumu bija niecīgs. Par Rušonas Bašķu Naudas kalnu kā par pilskalnu liecina tikai tā

---

¹³ Zariņa, A. Izrakumi Indricā. Grām.: *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1982. un 1983. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1984, 116.–120. lpp.

1. att. Iznīcinātie pilskalni Latgalē: 1 – Volkovščiznas pilskalns; 2 – Atašienes pilskalns; 3 – Krāslavas pilskalns; 4 – Kausas pilskalns; 5 – Kropovas Šancu kalns; 6 – Bašķu Naudas kalns; 7 – Piziču Kaupra kalna pilskalns.

apraksts; kalns palika neuzmērīts un tika norakts, tāpēc šis pilskalns pieskaitāms pie vēl īsti neatklātiem, bet tomēr jau iznīcinātiem pilskalniem (7. att.).

Virkne citu Latgales pilskalnu 20. gadsimta otrajā pusē tika ievērojami postīti, tomēr par pilnīgi iznīcinātiem tos nosaukt nevar. Te īpaši izceļas Ludzas rajona Ņukšu pagasts,¹⁴ kur kopumā atrodas trīs senie nocietinājumi – Goveiku, Gorku un Silovas pilskalni. Diemžēl visi trīs pilskalni ir daļēji noraksti ar grantsbedrēm. Gorku pilskalna postīšana turpinājusies vēl 90. gadu sākumā; neliela

apjoma aizsardzības izrakumi veikti vienīgi Goveiku pilskalnā.¹⁵

Iespējams, ka Goveiku pilskalns pilnībā netika norakts vien tādēļ, ka bija pietiekami liels un granti pilskalnā lielāko tiesu raka vietējām vajadzībām. Tagad jau par kuriozu uzskatāms vietējā kolhoza priekšsēdētāja (paraksts nesalasāms) 1977. gada iesniegums LPSR Kultūras ministrijai: “Lūdzam atļaut izmantot priekš kolhoza iekšējo ceļu būves līdz liellopu fermai, grants ieguves kalnu ar nosaukumu Augstais kalns – pilskalns Nr. 685,

¹⁴ Urtāns, J. Ņukšu pogošta sapūsteitē piļskolnī. Grām.: *Tāvu zemes kalendars. Kulturovēsturiska un literāra godagrōmota*, 2004. 65. goda gōjums. Sast. un red. J. Eļksnis, V. Unda. Rēzekne: Latgolas kulturas centra izdevnīceiba, 2003, 263.–270. lpp.

¹⁵ Ruša, M. Arheoloģiskie aizsardzības izrakumi Goveiku pilskalnā. Grām.: *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1996. un 1997. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga, 1998, 65.–68. lpp.

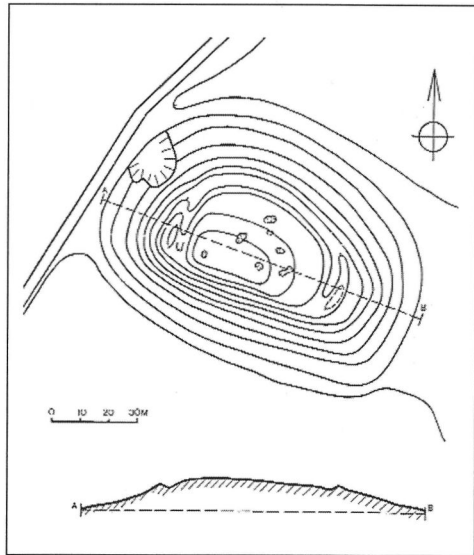
reģistrēts kultūras pieminekļu sarakstā Latvijas PSR. Sakarā ar to, ka saimniecības teritorijā citu piemērotu grants karjeru nav. Gaveikos ciemata celtniecība nenotiks. Lūdzam mūsu lūgumu neatteikt.”¹⁶

21. gs. sākumā no mazās hidroelektrostacijas izbūves smagi cietis Daugavpils rajona Višķu Baranaukas pilskalns, kurā gan tika veikti arheoloģiskie aizsardzības izrakumi un paleoveģetācijas rekonstrukcija.¹⁷

Mazāka mēroga postījumi notikuši arī citos Latgales pilskalnos.

Volkovščiznas pilskalns (Daugavpils pilsēta), saukts arī par “Boļšaja gora”, atradās Daugavpils austrumu daļā – uz dienvidiem no Stropu eze- ra un uz ziemeļrietumiem no Rugeļiem, 1,5 km uz ziemeļiem no Daugavas un 1,5 km uz ziemeļaustrumiem no Volkovščiznas. Pilskalnu 1947. gadā atklāja, plašāk aprakstīja un uzmērija A. Gusars.¹⁸

Pilskalns bijis ap desmit metrus augsts ziemeļrietumu – dienvidaustrumu virzienā orientēts purvainu zemieņu ieskausts kalns, kura dienvidu nogāze jau

2. att. Volkovščiznas pilskalna A. Gusāra 1947. gada uzmērījuma izzīmējums.

¹⁶ Nukšas ciema padomes Kaļiņina vārdā nosauktā kolhoza priekšsēdētāja 1977. g. 3. janvāra raksts Nr. 2, glabājas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrā (turpmāk – VKPAI PDC), inv. nr. 40692-2I.

¹⁷ Ruša, M. *Arheoloģiskie aizsardzības izrakumi Baranaukas pilskalnā. Grām.: Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001. gadā.* Rīga, 2002, 97.–105. lpp.; Kalniņa, L. *Paleoveģetācijas rekonstrukcija Lielbaranaukas pilskalnā. Grām.: Latvijas arheoloģija. Pētījumi un problēmas.* Rīga, 2002, 85.–90. lpp. (Latvijas Vēstures muzeja raksti, Nr. 8).

¹⁸ A. Gusara 1947. g. 17.maija ziņojums, glabājas Latvijas Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas arhīvā (turpmāk – LVMA).

no dabas bija stāva, bet ziemeļu sāni 2–3 m zem plakuma līmeņa bija nocietināti ar 4–5 m platu mākslīgi veidotu terasi. Abos pilskalna galos terase pārveidojās grāvjos, kuru priekšā bija uzņemts ap metru augsts valnis. Tādejādi norobežotais un izlīdzinātais pilskalna plakums bija ap 50 x 30 m liels. Pilskalna ierīkošanai nebija izmantots viss savrupais kalns, bet tikai tā augstākā daļa (2. att.).

Volkovščiznas pilskalna iznīcināšanu 1978. gadā konstatēja arheologs A. Radiņš. Kalnā bija ņemta smilts, un tas daļēji bija nostumts austrumu virzienā. A. Radiņš pie pilskalna vietas konstatēja arī 10–15 cm biezu kultūrslāni.¹⁹

Ap pilskalnu tika ierīkoti zivju dīķi. Domājams, ka tieši dīķu robeždambju veidošanai nepieciešamās grunts dēļ pilskalns sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados ticis norakts. Pamatojoties uz A. Gusara pilskalna aprakstu un uzmērījumu, Volkovščiznas pilskalns tika iekļauts jaunatklāto pilskalnu apkopojumā.²⁰

Pieminekļa datējums palicis nenoskaidrots.

Atašienes pilskalns (Jēkabpils raj. Atašienes pag.), tautā saukts "Piļigora", tika atklāts 1925. gada vasarā E. Brastiņa ekspedīcijas laikā. 1928. gadā pilskalna apraksts un uzmērījums tika publicēts.²¹

Senais nocietinājums bija ierīkots purva malā smilšainā kalnājā ap 1 km uz dienvidrietumiem no Trošku sādžas. Pilskalnam izraudzītā vieta bija 12 metrus augstāka par apkārtni. Pilskalns katrā galā bija nocietināts ar trim mākslīgi veidotiem grāvjiem un trim vaļņiem; kalna malās šie nocietinājumi pārveidojās par terasēm. Pieminekļa datējums palika nenoskaidrots. Dažus simtus soļu uz ziemeļu pusi no pilskalna E. Brastiņš atklāja arī apmēram desmit uzkalniņus, kas varētu būt senkapu uzkalniņi. Smilts grābumus pilskalnā 1925. gadā fiksēja jau E. Brastiņš: "Šī vieta ierādīta pagasta grants bedrēm, kas traucē šās vietas aizsardzību."²²

Grants grābšana turpinājās arī vēlākajos gados, par ko liecina pieminekļu

¹⁹ A. Radiņa 1978. g. 28.novembra ziņojums, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 3061/1067-4, I.

²⁰ Urtāns, J. *Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni*. Rīga: Rīgas Multimediju centra apgāds, 1995, 118.–119. lpp.

²¹ Brastiņš, E., *Latvijas pilskalni*. *Latgale*. 26.–27. lpp.

²² Turpat, 27. lpp.

²³ P. Ārenda 1934. g. 24. aprīļa ziņojums; K. Roziša 1947. g. 1. novembra ziņojums; abi ziņojumi glabājas LVMA.

3. att. Atašienes pilskalna vieta 1982. gadā. Foto: J. Urtāns.

apsekotāju ziņojumi.²³

Rudzētu pagasta skolu vēstures pētnieks J. Būmanis fiksējis, ka Rudzētu jaunās sešklasīgās pamatskolas celtniecībai "sāvēd granti no 18 km attālā Atašienes pilskalna".²⁴ 1961. gadā Atašienes pilskalna pases sastādītāja M. Vilkausa rakstīja, ka "pieminekļi tikai daļēji saglabāties, gandrīz viss ņemts grants vajadzībām".²⁵

Atašienes pilskalna pilnīgu iznīcināšanu 1979. un 1980. gadā (3. att.) fiksēja arheoloģe E. Šnore. Atašienes izpildkomitejas sekretāre M. Želtkovska viņai pastāstīja, ka Atašienes pilskalns pilnībā norakts granti no 1970. līdz 1978. gadam. To esot darījusi padomju saimniecība "Atašiene", padomju saimniecība "Mežāre" un ceļu daļa. Smilts un grants ņemta arī asfaltējamās Jēkabpils – Rēzeknes šosejas būvei. Tiešie izpildītāji – grants vedēji – bija traktoristi Jānis

²⁴ Būmanis, J. *Rudzētu pagasta skolas laikmetu griežos*. Rīga, 1997, 35. lpp.

²⁵ Arheoloģijas pieminekļa pase. 1961. g. 27. augustā sastādīja M. Vilkausa, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 41108-9I.

²⁶ E. Šnores 1980. g. ziņojums, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 29084/7206-6, I.

Stučka un Jānis Ozoliņš.²⁶

Kā noskaidrojusi žurnāliste D. Kalniņa, grants grābšanā piedalījies arī 6. ceļu celtniecības rajons.²⁷

Krāslavas pilskalns, kas saukts arī par Adamovas pilskalnu (Krāslavas raj. Krāslavas pilsēta) tika atklāts 1925. gadā; 1928. gadā E. Brastiņš publicēja pilskalna aprakstu un uzmērījumu.²⁸

Pilskalns atradās Krāslavas – Daugavpils lielceļa kreisajā pusē pašā Daugavas krastā un bija ierīkots starp divām kraujām gravām; tādējādi ap 40 m augstā kalna trīs nogāzes jau no dabas bija ļoti stāvas. Iegarenā kalna virsma pilskalna plakuma aizsardzībai bijusi pārrakta ar 3 m dziļu, platu grāvi. Kalna plakumā bijis biezs kultūrslānis. Šajā pilskalnā atrastas ripas un bezripas, to skaitā švikātās un tekstilās keramikas lauskas.²⁹

Ja tas tā, tad Krāslavas pilskalns bijis apdzīvots ilgu laiku, iespējams, no I un II g.t. p.m.ē. mijas līdz m.ē. II g.t. pirmajiem gadsimtiem.

Šķiet, ka arheoloģiski nepētītais Krāslavas pilskalns tika iznīcināts 60. gadu beigās. Arheologa J. Apala 1971. gada ziņojumā jau norādīts, ka Krāslavas pilskalns, izbūvējot šoseju, gājis bojā.³⁰

Liekas, ka no pilskalna virsmas ņemtā grunts kopā ar kultūrslāni tika iestumta pāržmaugā starp pilskalnu un jauno Daugavpils – Krāslavas šosejas trasi. Pilskalna vietā tika izbūvēta automašīnu stāvvietā un skatu laukums, no kura paveras plašs skats uz Krāslavu un Daugavas lokiem.

Kausas pilskalns (Ludzas raj. Pasienu pag.) atradās Zilupes kreisajā krastā netālu no Latvijas un Krievijas robežas. Pilskalns bija ierīkots kādas vairākus kilometrus garas ledāja atstātas kaupres jeb kausas atzarā. Vietā, kur atzarojums atdalījās no garās kausas, tas bijis nodalīts ar pieciem mākslīgi veidotiem vaļņiem un tiem atbilstošiem grāvjiem. Pilskalna plakums bijis tikai līdz 25 m plats, toties 130 m garš. Viens pilskalna gals bijis par septiņiem metriem augstāks nekā otrs. Galvenajiem pilskalna nocietinājumiem pretējā pusē bijis izveidots vēl viens nocietinājuma grāvis. Pilskalnu 1925. gadā (4. att.) apsekoja

²⁷ Kalniņa, D. Latvijas pilskalnus noceno smiltis. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1998, 8. jūn.

²⁸ Brastiņš, E., *Latvijas pilskalni*. *Latgale*. 64.–65. lpp.

²⁹ Васкс, А.В. Керамика эпохи поздней бронзы и раннего железа Латвии. Рига: Зинатне, 1991, с. 150.

³⁰ J. Apala 1971. gada 13. maija ziņojums, glabājas LVMA.

³¹ Balodis, F. Latviešu kultūras ziedu laiki Latgalē, 355.–356. lpp.

4. att. Kausas pilskalns 1925. gadā. Foto: F. Balodis (?).

F. Baloža vadītā ekspedīcija.³¹

Tanī pašā gadā pilskalnu, kā arī pilskalna pakājē atklāto apmetnes kultūrslāni plašāk aprakstīja E. Brastiņš,³²

Spriežot pēc arhīvu dotumiem, nākamo reizi speciālisti pilskalnu apsekoja tikai 1979. gadā, kad tika konstatēts, ka pilskalns ir iznīcināts.³³ Iespējams, ka kāda nozīme pilskalna iznīcināšanā bija kļūdai valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā, jo pieminekļa oficiālā novietne bija nepareizi atzīmēta citā rajonā – Krāslavas rajona Šķaunes ciema padomes teritorijā.³⁴

Vietējie iedzīvotāji stāstīja, ka Kausas pilskalna norakšana sākusies 60. gadu sākumā un turpinājusies 70. gados. Lai vieglāk varētu izmantot karjeru, caur pieciem pilskalna grāvjiem un vaļņiem ar buldozeru bija izdzīts iebraucamais ceļš. Vietējie ļaudis zināja arī teikt, ka grants no Kausas pilskalna vesta uz

³² Brastiņš, E., *Latvijas pilskalni. Latgale*. 93. lpp.

³³ Urtāns, J., Radiņš, A., Čudars, D. Arheoloģisko pieminekļu apsekošana Latvijā. Grām.: *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1980, 107., 109. lpp.; J. Urtāna 1979. g. 12. septembra ziņojums, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 11072/2436-6, I.

³⁴ *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga, 1969, 73. lpp.

Draudzības kurgānu Latvijas PSR, Baltkrievijas PSR un Krievijas PFSR robežu krustpunktā. Ceļi, kas ved uz kurgānu, un arī pats kurgāns, iespējams, ir būvēti no iznīcinātā Kausas pilskalna grants. 1981. gada janvārī Ludzas rajona avīzes līdzstrādnieki, reaģējot uz rakstu avīzē par nopostīto pilskalnu,³⁵ redakcijas piezīmē paskaidroja: "Izmantojot visas iespējas, iedzīlīnājāmiešiem jautājuma būtībā un pārliecinājāmiešiem, ka tagad konkrētus vaininiekus atrast grūti: dažas ziņas liecina, ka te vainojami ceļu būvētāji, kuri patvaļīgi novietoja ekskavatoru un sāka vest granti, tā nopostidami pilskalnu. Kad šī nevēlēšanās tika atklāta un grants rakšana aizliegta, šim arheoloģiskajam piemineklim jau bija nodarīts pārāk liels posts."³⁶

Nevar piekrist, ka pilskalna nopostīšana bijusi nejaušība, jo padomju saimniecības "Pasiene" plānā Kausa pilskalna teritorija ir oficiāli izdalīta kā 1,5 ha liels grants karjers, ko apsaimnieko Ceļu remonta un būvniecības pārvalde Nr. 23,³⁷ tātad tā ir atbildīga par pilskalna iznīcināšanu. Arhīvs nav saglabājis nekādas liecības, ka būtu bijuši kādi mēģinājumi pārtraukt grants rakšanu Kausas pilskalnā.

1980. gada vasarā, izdarot aizsardzības izrakumus Kausas pilskalnā (5. att.), pētījumiem bija pieejama tikai ar lielu grantsbedri noraktā pilskalna rietumu nogāzes mala. Var saprast, ka bija saglabājusies apmēram puse nogāzes; tai pāri bija uzstumts kultūrlānis vai, no pilskalna postītāju viedokļa raugoties, grants rakšanu traucējošā melnzeme no pilskalna plakuma. Izpētot nepilnu metru platu un 24 m garu izrakumu laukumu, tika atrastas bezripas trauku lauskas un senlietas, kas ļāva secināt, ka Kausas pilskalnu apdzīvojuši senie balti, un pilskalnu attiecināt uz m.ē. I g.t. otro pusī. Apmetne pilskalna pakājē izrādījās visai liela (ap 2,5 ha);³⁸ tās kultūrlānis atrodas valsts aizsardzībā un tiek saglabāts nākotnes pētniekiem. Mūsdienās kā pilskalna paliekas, tā arī kādreizējā grantsbedre ir aizaugusi ar krūmiem un mežu.

Kropovas Šancu kalns – pilskalns (Preiļu raj. Rušonas pag.), saukts arī

³⁵ Urtāns, J. Kausa pilskalns pie Grebļa kalna. *Par Komunisma Uzvaru* (Ludza). 1981, 24. janv.

³⁶ Redakcijas piezīme. Turpat.

³⁷ Ludzas rajona padomju saimniecības "Pasiene" plāns, 3. lapa, sastādīts 1974. gadā. Izdalītā teritorija Nr. 9.

³⁸ Urtāns, J. Izrakumi Kausa pilskalnā, Grotēnu viduslaiku kapsētā un Rušona ezera Upursalā. Grām.: *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1980./81. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1982, 131.–132. lpp.

5. att. Aizsardzības izrakumi Kausas pilskalna malā 1980. gadā. Foto: J. Urtāns.

par "Zamek" vai "Zvīdru šanci", atradās pie Kropovas un Šancu (Šantu) sādžām pie vecā Aglonas ceļa ap 2 km uz dienvidaustrumiem no Aglonas dzelzceļa stacijas. Pilskalnu 1926. gadā reģistrēja B. Brežgo.³⁹

Pilskalns bija ierīkots ziemeļrietumu – dienvidaustrumu virzienā orientētas kaupres ziemeļrietumu galā, kas bija nodalīta ar diviem mākslīgi veidotiem vairāk nekā metru augstiem vaļņiem un vismaz diviem grāvjiem. Pretējais kaupres gals pēc B. Brežgo ziņām neesot bijis nocietināts (6. att.), bet pēc P. Stepīņa 1941. gada apraksta grāvji un vaļņi bijuši abos kaupres galos.⁴⁰

Pēc nepārbaudītām un vairs nepārbaudāmām ziņām kalnā uzietas senlietas, kuras varētu datēt ar I–II g.t. p.m.ē. un m.ē. I g.t. un II g.t. sākumu.

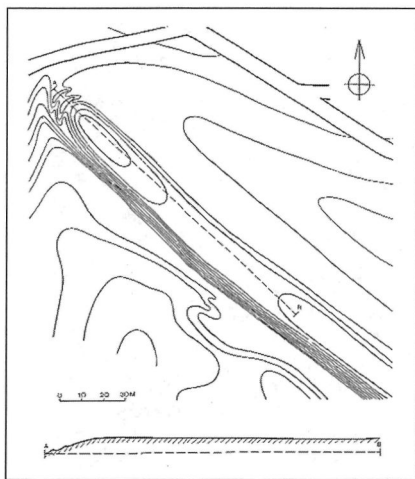
Pēc Otrā pasaules kara kaupri, kurā atradās pilskalns, sāka izmantot grants un smilts rakšanai, grantsbedres vairākkārt oficiāli paplašinot. Tā pilskalns bija pilnīgi norakts jau 60. gadu beigās vai pašā 70. gadu sākumā. Pilskalna iznīcināšana tika konstatēta 1977. gadā.⁴¹ Pilskalna vieta bija oficiāli izdalīta kā

³⁹ B. Brežgo 1926. gada ziņojums līdz ar pilskalna uzmērījumu, glabājas LVMA.

⁴⁰ P. Stepīņa 1941. g. 8. septembra ziņojums, glabājas LVMA.

⁴¹ J. Urtāns 1978. g. 6. janvāra ziņojums, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 12582/2004-6, I.

⁴² Preiļu rajona padomju saimniecības "Rušona" plāns, 2. lapa, sastādīts 1972. gadā. Izdalītās teritorijas Nr. 10. un Nr. 17.

6. att. Kropovas Šancu kalna B. Brežgo 1926. gada uzmērījuma izzīmējums.

Preiļu Ceļu remonta un būvniecības pārvaldes Nr. 24 karjers;⁴² tātad tā ir organizācija, kas atbildīga par Kropovas Šancu kalna iznīcināšanu. Pamatojoties uz B. Brežgo pilskalna uzmērījumu, kā arī B. Brežgo un P. Stepīņa ziņojumiem, Kropovas pilskalns iekļauts jaunatklāto pilskalnu apkopojumā.⁴³

Bašķu Naudas kalns (Preiļu raj. Rušonas pag.) atradās Bašķu sādžā apmēram divus kilometrus uz ziemeļrietumiem no Aglonas dzelzceļa stacijas. Pilskalnu 1928. gadā atklāja R. Šnore, kurš rakstīja, ka "Pilskalns augsts, stāvām malām, vaļņiem, grāvjiem un terasēm. [...] "Naudas kalna" plakumā konstatēju 0,30 m biezu

kultūras slāni. Nogāzē kultūras slānis 0,80 m biezs; tajā konstatēti dzīvnieku kauli, dedzināti akmeņi, ogles un keramika." Pilskalns gan tika nofotografēts (7. att.), tomēr jaunatklāto pilskalnu neuzmērija. R. Šnore uzzinājis arī, ka "nākošgad, būvējot jauno Rušonas – Preiļu šoseju, esot paredzēts pilskalnu norakt".⁴⁴

1938. gadā Bašķu Naudas kalnu apsekoja P. Stepīņš, kas savā ziņojumā rakstīja, ka Naudas kalns esot grandiozs senlatviešu pilskalns. Šo pilskalnu ceļa izbūves vajadzībām sākuši norakt ap 1928. gadu un "Sagaidāms, ka nākošos gados, vedot šoseju uz priekšu, šo pilskalnu vēl tālāk noraks".⁴⁵

1961. gadā, sastādot pilskalna pasi, nākas atzīt, ka "Pilskalnu ieteicams izsvītrot no saraksta, jo tas jau pilnīgi norakts".⁴⁶ Bašķu Naudas kalna

⁴³ Urtāns J. *Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni*, 78.–79. lpp.

⁴⁴ R. Šnores 1928. g. 2. augusta ziņojums, glabājas LVMA.

⁴⁵ P. Stepīņa 1938. g. 23. februāra ziņojums, glabājas LVMA.

⁴⁶ M. Vilkaušas 1961. g. 15. septembrī sastādītā Naudas kalna pase, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 40752-4I.

⁴⁷ Klepere, T. Arheoloģiskie pieminekļi Aglonas apkārtnē. *Leņina Karogs* (Preiļi). 1971, 12. aug.

7. att. Bašķu Naudas kalns no dienvidiem 1928. gada. Foto: A. Gusars.

nopestīšana fiksēta arī kādā 1971. gadā publicētā avīzes rakstā.⁴⁷

1977. gadā, apsekojot Naudas kalnu, konstatēts, ka pilskalna vietā ir plašs karjers ar nosaukumu "Naudas kalna karjers".⁴⁸

Tā kā pilskalns nav ticis uzmērīts, tas nav ievietots Latvijas austrumu daļas jaunatklāto pilskalnu apkopojumā.

Pilskalna vieta bija oficiāli izdalīta kā 4. Ceļu būvniecības kombināta grants-bedres⁴⁹; tātad tā ir organizācija, kas atbildīga par Bašķu Naudas kalna – pilskalna iznīcināšanu.

Piziču Kaupra kalna pilskalns (Rēzeknes raj. Viļānu pag.) kā pilskalns pirmo reizi literatūrā minēts 1917. gadā.⁵⁰

1925. gadā E. Brastiņa pilskalnu apzināšanas ekspedīcijas laikā pilskalns tika

⁴⁸ J. Urtāna 1978. g. 6. janvāra ziņojums, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 12433/2098-7, I.

⁴⁹ Preiļu rajona padomju saimniecības "Rušona" plāns, 1. lapa, sastādīts 1972. gadā. Izdalītā teritorija Nr. 6.

⁵⁰ Рыков П., с. 17.

⁵¹ Brastiņš, E., *Latvijas pilskalni. Latgale*. 148.–149. lpp.

uzmērīts; pilskalna apraksts un uzmērījums tika publicēts 1928. gadā.⁵¹

Pilskalns bija ierīkots kādas vairākus kilometrus garas kaupres jeb kausas galā, kur to šķeļ Rīvuļas upīte. Pils aizsardzība senatnē nodrošināta, pārrokot kaupres muguru ar diviem grāvjiem, no kuriem izmestā zeme uzbērtā trīs metrus augstā valnī. Pilskalna plakums bija 35 m garš un 15 m plats. Jau atklāšanas brīdī tika konstatēts, ka pilskalna rietumu gals norakts pagasta iedalītās ceļu labošanai domātajās grantsbedrēs; vēl viena liela grantsbedre bijusi pilskalna dienvidu sālā.⁵²

Līdzās pilskalnam otrpus upītei līdz mūsdienām saglabājusies ar mākslīgi veidotu valni un grāvi nodalītā "pilsētas vieta", kas uzskatāma par atsevišķu pilskalnu.⁵³

Piziču Kaupra kalna pilskalnā grants rakšana aktivizējās 60. gadu beigās un 70. gadu sākumā, kad tika pilnīgi norakti abi grāvji un vaļņi, kas nodalīja plakumu, kā arī daļa pilskalna. 1971. gadā pilskalna norakšana notika atklāti, plašos apjomos, un par to Rēzeknes rajona Izpildkomiteja un citas iestādes sāka saņemt apkārtejo ļaužu sūdzības. 26. augustā Rēzeknes rajona Izpildkomitejas Kultūras nodaļas vadītāja J. Pelše sniedza paskaidrojumu LPSR Kultūras ministrijai, ka izveidotā pārbaudes komisija tiešām konstatējusi pilskalna norakšanu, tomēr nav konstatējusi vainīgo, jo nevienai no celtniecības organizācijām oficiāla atļauja grants rakšanai pilskalnā neesot izsniegta.⁵⁴ Kultūras ministrija neapmierinājās ar šo formālo atbildi, bet ar 14. septembra rakstu lika J. Pelšei noskaidrot vainīgos un materiālus par viņiem nodot kompetentām iestādēm, lai sauktu tos pie atbildības pēc LPSR Kriminālkodeksa 206. panta.⁵⁵

Tā kā nekāda rīcība no J. Pelšes puses nesekoja, ministrija 26. oktobrī atkārtoti lika viņai noskaidrot pilskalna postītājus.⁵⁶

Uz to J. Pelše 4. novembrī atbildēja, ka jautājums par pilskalna postīšanu apspriests Viļānu pilsētas izpildkomitejas sēdē. Vainīgais joprojām nebija zināms, tāpēc "ir brīdināti to organizāciju vadītāji, kuri ir saistīti pēc savas darba specifikas ar zemes darbiem". Tā kā pilskalns atrodas Viļānu selekcijas un izmēģi-

⁵² Turpat, 148.–149. lpp.

⁵³ Urtāns J. *Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni*, 58.–59. lpp.

⁵⁴ Rēzeknes rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas Kultūras nodaļas vadītājas J. Pelšes 1971. g. 26. augusta raksts Nr. 11/1-155, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁵⁵ Latvijas PSR kultūras ministra vietnieka H. Vernera 1971. g. 14. septembra raksts Nr. 24-25/2139, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁵⁶ Latvijas PSR kultūras ministra vietnieka H. Vernera 1971. g. 26. oktobra raksts Nr. 24-25/2351, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

nājumu stacijas (SIS) teritorijā, par pieminekļa iznīcināšanu atbildīgs saimniecības direktors, bet "saimniecības vadība ir mainījies, tāpēc saukt pie kriminālatbildības tagadējo direktoru, kuram pēc likuma ir jāaizsargā šie objekti [...], nebūtu pareizi, jo šie postīšanas darbi jau sākušies agrāk". Vēstule beidzas ar šādu tekstu: "Uzskatām, ka pēc šiem pieņemtajiem mēriem, turpmāk tādas nelikumības nenotiks."⁵⁷

Kamēr amatpersonas nodarbojās ar vainīgo meklēšanu un oficiālo saraksti, uzskatot, ka turpmāk tādas nelikumības nenotiks, pilskalna norakšana turpinājās pilnā sparā. Kad Dabas un kultūras pieminekļu aizsardzības biedrības komisija 12. novembrī uz vietas pārbaudīja pilskalnu, komisijas acu priekšā Rēzeknes vispārējās celtniecības tresta Viļānu iecirkņa ekskavatorists grāba granti un vairākas smagās automašīnas to veda projām. Tā tika norakts līdz 0,5 m biežais kultūras slānis. Mašīnu šoferi paskaidroja, ka "viņi darbu veic saskaņā ar savas administrācijas doto darba uzdevumu". Grants tika izmantota celtniecībai un ceļu būvei Viļānu pilsētā un pilsētas apkaimē.⁵⁸

Dabas un kultūras pieminekļu aizsardzības biedrība savā 10.decembra rakstā biedrības Rēzeknes rajona nodaļas valdes priekšsēdētājam I. Linartam (ar norakstu Rēzeknes rajona Izpildu komitejas priekšsēdētājam) atkal aicināja krimināli sodīt vainīgos pilskalna norakšanā,⁵⁹ bet kriminālvajāšana netika uzsākta un pat atbilde raksta iesniedzējam netika dota. Rakstā arī norādīts, ka šajā laikā Viļānu SIS direktors bijis Ilmārs Šteinbergs, bet Viļānu pilsētas Izpildu komitejas priekšsēdētājs – Stepans Sēlis.

Kultūras ministra vietnieks H. Verners 1971. gada 23. decembrī izdeva pavēli "Par arheoloģijas pieminekļu postīšanu Rēzeknes rajonā", kurā lika "par nolaidību arheoloģijas pieminekļu aizsardzībā Rēzeknes rajona Kultūras nodaļas vadītājam b. J. Pelšei izteikt rājienu".⁶⁰

Arhīvs saglabājis arī Leonarda Erta 1972. gada 12. marta iesniegumu LPSR prokuroram, kurā aicina saukt pie atbildības Piziču pilskalna postītājus. Savā

⁵⁷ Rēzeknes rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas Kultūras nodaļas vadītājas J. Pelšes 1971. g. 4. novembra raksts Nr. 11/1-121, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁵⁸ Piziču pilskalna 1971. g. 12. novembra aizsardzības stāvokļa pārbaudes akts; M. Apiņa 1971. g. 17. novembra ziņojums; abi glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁵⁹ Latvijas PSR Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības Centrālās valdes priekšsēdētāja J. Rīta 1971. g. 10. decembra raksts Nr. 1278, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁶⁰ Latvijas PSR Kultūras ministrijas 1971. g. 23. decembra pavēle Nr. 536.

8. att. Pusnoraktais Piziču Kaupra kalna pilskalns 1978. gadā. Foto: A. Radiņš.

iesniegumā L. Erts norāda, ka jau 20. janvārī nosūtījis Rēzeknes pilsētas un rajona laikraksta "Znamja Truda" redaktoram vēstuli publicēšanai laikrakstā "Kad tiks saukti pie atbildības arheoloģijas pieminekļu postītāji Viļānos?". Vēstule neesot publicēta; tās rakstītājs nav saņēmis atbildi.⁶¹

Lai kaut kā pasargātu pilskalnu, vēlāk Viļānu SIS izbūvēja īpašu baļķu norobežojumu pie grants ņemšanas vietas, tomēr arī tas nelīdzēja, jo nelegāla grants rakšana turpinājās (8. att.). Lai beidzot atbrīvotos no pusiznīcinātā pilskalna, kas joprojām bija valsts aizsardzībā, 1981. gada vasarā par Viļānu selekcijas un izmēģinājumu stacijas līdzekļiem pilskalna paliekas vēl nenoraktā plakuma daļā (143 kv. m) un nogāzē ar terasi (327 kv. m) arheologa J. Urtāna vadībā tika arheoloģiski izpētītas⁶²; pēc tam pilskalna paliekās drikstēja oficiāli rakt granti⁶³. Lai cik dīvaini tas būtu, grants ņemšana izpētītā pilskalna paliekās vēlāk netika turpināta.

⁶¹ L. Erta 1972. g. 12. marta iesnieguma noraksts, glabājas VKPAI PDC, inv. nr. p855-I.

⁶² Urtāns, J. Arheoloģiskie izrakumi Piziču Kaupra kalna pilskalnā. Grām.: *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1980./81. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1982, 134.–138. lpp.

⁶³ Latvijas PSR Kultūras ministrijas 1981. g. 12. novembra raksts Nr. 04-3-17/2528; glabājas VKPAI PDC, inv. nr. 49556-I.

Arheoloģiskie izrakumi parādīja, ka Piziču pilskalnā un nocietinājuma būvēs pilskalna terasē senie latgaļi dzīvojuši 12.–13. gs., domājams, vairāk 13. gadsimtā. Piziču pilskalna plakuma malā nocietinājumu nebija, bet tādi bija izveidoti pilskalna terasē. Šāds nocietinājumu veidošanas princips Latvijas pilskalnās nebija izplatīts. Varbūt tas izmantots tāpēc, ka Piziču pilskalna nelielajā plakumā jau tā trūka vietas ēku celtniecībai.⁶⁴

Piziču Kaupra kalna pilskalns ir arheoloģiski visvairāk izpētītais informatīvi visnozīmīgākais no Latgales iznīcinātajiem pilskalniem. To, kādi senatnē varēja izskatīties Piziču Kaupra kalna pils nocietinājumi, var uzskatāmi redzēt Lielvārdes jaunbūvētajā seno latviešu koka pilī. Tās būvētājs A. Liepiņš vienu pils daļu ir izveidojis, rekonstruējot Piziču Kaupra kalna pilskalna terases nocietinājumus.

Visi 20. gadsimtā Latgalei zudušie pilskalni ir norakti grantī vai smiltī. Pilskalnu norakšana dažos gadījumos ir sākusies jau pirms Otrā pasaules kara (Piziču Kaupra kalns, Bašņu Naudas kalns, Atašienes pilskalns), tomēr pilnīga iznīcināšana ir notikusi 60. gados un 70. gadu sākumā, kad tehniskās iespējas bija daudz lielākas un kalnu varēja norakt ātri. To sekmēja arī amatpersonu nezināšana vai, ticamāk, vienaldzība, kad ikdienas vajadzības – ērti pieejamas grants vai smilšu izmantošana būvniecībā – tika uzskatītas par galvenajām. Arī valdošie uzskati nebija pilskalnu saglabāšanai labvēlīgi, tāpēc pat tajos gadījumos, kad aktīvāk vai ne tik aktīvi iejaucās valsts iestādes un amatpersonas (Piziču Kaupra kalna pilskalns), pilskalnu nosargāt bija grūti. Citkārt, kā liecina pieejamie materiāli, oficiāli netika darīts nekas, lai apturētu pilskalnu postīšanu. Iespējams, dažkārt pilskalna noracēji pat neapzinājās, ka viņi iznīcina kultūras pieminekli. Latgales pilskalniem liktenīgajos 60. gados un 70. gadu sākumā visi septiņi iepriekš aprakstītie pilskalni bija iekļauti aizsargājamo sarakstā kā kultūras pieminekļi.⁶⁵

Acīmredzot pat tam, ka tie atradās oficiālā padomju valsts aizsardzībā, nebija nekādas nozīmes.

Septiņi nopostītie Latgales pilskalni atradās piecos no sešiem Latgales rajoniem (1. att.). Pilskalnu postīšana nav notikusi vienīgi Balvu rajonā, toties Preiļu rajonā ir iznīcināti veseli divi pilskalni, turklāt vienas – Rušonas ciema padomes teritorijā. Acīmredzot Latgales pilskalnu iznīcināšanu nenoteica kādi īpaši

⁶⁴ Урганс, Ю. В. Бытовые условия жителей городища Пизичу "Каупра калнс". Grām.: Из истории медицины. Рига: РМИ, 1987. Т. 17, с. 144–153.

⁶⁵ *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts*, 60., 65., 73., 74., 97., 99., 102. lpp.

apstākļi konkrētā rajonā, drīzāk tā bija laikmeta noteikta parādība. Arī citur Latvijā šajā laikā pilskalni gāja bojā, bet tas lielāko tiesu bija saistīts ar Daugavas hidroelektrostaciju būvi (Klintaines Lokstenes un Mežmalu pilskalni, Doles Ķivutkalns), autostrādes būvi (Ikšķiles Vīna kalns) vai grants karjeru (Ogres Ķentes kalns). Visi šie pilskalni pirms norakšanas tika arheoloģiski plaši pētīti. Izņēmums ir vienīgi Ikšķiles Velna kalns – pilskalns, kurš līdzīgi lielākajai daļai iznīcināto Latgales pilskalnu tika noraksts grantī bez jebkādas iepriekšējās arheoloģiskas izpētes.

Juris Urtāns **Lost hillforts for Latgale**

Summary

Hillforts in Latvia are one of the more spectacle monuments of the past. For the investigation of the hillforts in Latvia and particularly in Latgale all the time a great attention were devoted. Investigation of hillforts in Latgale started later as the investigation of the hillforts in Vidzeme and Kurzeme. The most basic invest in the discovery and description of the hillforts of Latgale gave Ernests Brastiņš, who in his book in 1928 presented 76 hillforts. Also later new other hillforts were discovered. In general 106 hillforts have been registered in Latgale. From this number in the second half of 20th century seven hillforts were lost. In the remains of two hillforts of them small scale archaeological rescue excavations were undertaken. A line of other hillforts in Latgale in the second half of 20th century was considerably demolished.

All seven lost hillforts of Latgale were dug off for gravel or sand. In some cases the process of digging started before the Second World War, but total destroying were completed in 1960s – beginning of 1970s. Destroying of the hillforts were further by the lack of knowledge or ignorance of the local authorities, when the everyday needs for gravel and sand and handy access were considered as the main. Also the ruling opinion was not favourable for the protection of the hillforts and even in those situations, when the authorities or the institutions try to interrupt the process of the destroying of the hillforts to protect the hillforts was not ordinary. In many cases no official interference have been undertaken. Very possibly, that in many cases the particular destroyers of the

hillforts and their supervisors do not understand that they are destroying the cultural monument. No great significance for the destiny of the hillforts played the fact, that they all were listed as protected archaeological sites.

Seven destroyed hillforts of Latgale were situated in five from six regions of Latgale. This shows that the process of destroying of hillforts in Latgale was not determinate by specific local circumstances, but it was as particular segment in the general scope of particular age.

